

PORUKA KONCILA I KULTURNE VREDNOTE DANAŠNJICE

Dr Vjekoslav BAJSIĆ

Koncil je smatrao važnim da unutar pastoralne konstitucije »De Ecclesia in mundo huius temporis«, bolje poznate pod imenom 13. sheme, ocrtta karakteristike modernog kulturnog života i da odredi neke smjernice za život i rad katoličkih vjernika, klera i laika, u tom smislu.

Poznato je od kolike je važnosti ta konstitucija za pastoralnu orijentaciju Crkve. Za kulturu pak se može reći da je duhovna domovina čovjeka, prostor komunikacije s drugim ljudskim pojedinkama, supstrat rasta i sazrijevanja čovjeka kao čovjeka. Posjedovanje kulture je bitna oznaka ljudskog bivstvovanja. Zivotinja nema kulture.

Bit će stoga razumljivo što glava 2. konstitucije (pod naslovom: *De culturae progressu rite promovendo*) posebno privlači našu pažnju. Svećenik je već time što je svećenik, tj. apostol evanđeoske misli i graditelj vrhunaravne ljudske i božanske zajednice, eminentno kulturni radnik. Zato nam Koncil kao svećenicima, pa i vjernicima, i učiteljima daje posebne direktive za kulturni život i rad u kršćanskoj i nekršćanskoj zajednici.

Što se pod kulturom misli?

Konstitucija daje slijedeću definiciju: *Voce »cultura« sensu generali indicantur omnia quibus homo multifarias dotes animi corporisque explicat (53)*, tj. općenito se pod kulturom misli sve ono čime čovjek različite sposobnosti duha i tijela usavršuje i razvija. Tek kulturom dakle može čovjek postići pravi način ljudske egzistencije. Gdje god se govori o specifično ljudskoj djelatnosti, govori se u nekom smislu o kulturi.

Konstitucija spominje različite dimenzije te djelatnosti: 1. geografsko-tehnička dimenzija: osvajanje Zemlje u ekstezivno-intenzivnom smislu; 2. socijalnopolitička dimenzija međuljudskih odnosa; 3. historijska dimenzija izražavanja, saopćavanja i čuvanja rezultata ljudskih traženja, iznašašća i iskustava.

Kako vidimo, kultura je svijet prostorno-vremenskih širina i dubina, i jasno je da se o njoj ne može govoriti kao o nekoj posvemašnjoj cjelini. Ona se na tim geografsko-historijskim i socijalno-etnološkim ko-

ordinatama dijeli na množinu manje ili više autonomnih jedinica, tj. na partikularne kulturne epohe geografskih i etničkih zajednica. Čovjek je duh u materiji. Njegova kultura je nešto mnogostruka i promjenljiva.

Tokom ovih mjeseci koncilskog i pokoncilskog vremena imali smo sigurno prilike zapaziti neku izvjesnu zbuđenost kod naših vjernika: Čemu sve te novotarije?

II vatikanski sabor nije imao svrhe da ustane protiv novih hereza, protiv unutarnjih nereda, protiv onih koji su »rerum novarum cupidi«. U Crkvi se nije bilo ništa desilo. No upravo to je bio povod sazivanju Koncila. Razlozi su ležali izvan Crkve. Dužnost je Crkve »*signa temporum perscrutandi et sub Evangelii luce interpretandi*« (4). *Signa temporum* ponukala su Ivana XXIII da sazove Koncil.

Koji su to znaci?

Uvod u XIII shemu navodi ih pod naslovom: *De hominis conditione in mundo hodierno*. Danas se ljudski rod nalazi u novoj periodi svoje povijesti u kojoj se duboke i brze promjene proširuju na čitav svijet. One su plod ljudske inteligencije i kreativne djelatnosti. One se povratno odražuju na samog čovjeka, na njegove sudove i težnje, individualne i kolektivne, na njegov način mišljenja i djelovanja što se tiče stvari i ljudi. Može se govoriti o pravoj socijalnoj i kulturnoj preobrazbi. Ta preobrazba požiže i u religiozni život (4). Prilike modernog ljudskog života su se pod socijalnim i kulturnim vidom tako duboko promijenile da se smije govoriti o novom vijeku ljudske povijesti (5).

Što se zapravo dogodilo?

Već se dulje vremena tužimo — pa i naši oci su se već tužili — kako dobre stare stvari iščezavaju, vremena se mijenjaju tjeskobnom brzinom, silom smo neprestano bacani u nove prilike u kojima se ne snalazimo; smatramo se žrtvama ovog iz dana u dan čudnijeg stanja, i već smo umorni mašući glavom negodovanje. Brzina promjena je prevelika, pa je prirodno da prihvaćamo novost samo kao neki provizorij, nadajući se, usprkos boljem uviđanju, da će se prilike ipak jednog dana nekako ustaliti i da će život dobiti opet svoju stalnu normu, da će se njegov ritam prilagoditi meditativnom koraku jedne spokojnije egzistencije.

Bilo je tokom povijesti geografskih područja i vremenskih perioda s ubrzanim kulturnim tokom, s dubokim promjenama u ljudskim običajima i socijalnim odnosima. Ako im tražimo uzroka, nalazimo često na početku jedne takve periode naoko možda nevažni partikularni produkt ljudskog duha, koji je međutim otvorio nove perspektive i time stavio u pitanje stare navike. Treba se samo sjetiti što je npr. značio za ekspanziju evropske moći pronalazak kompasa! Što je značila za čovjeka primitivca upotreba vatre, ili za novovjeku kulturu izum štampe! Kaže se, tako, da je pronalazak agrikulture po svršetku ledenog doba, tamo prije kojih 12.000 godina, imao takvo presudno značenje za život ljudskog roda. Tu je nađen novi, lakši i bolji način opskrbe životnih zahtjeva. Tu se pojavila potreba široke kooperacije, bolje organizacije zajednice, uži socijalni način života. Tu imamo stalnost, veći

utjecaj običaja i tradicije, preciznije pojmove vlasništva, specijalizaciju i podjelu rada, obrambenu organizaciju. Tu nastaje kalendar, jer se treba prilagoditi ritmu zemlje. Raspodjela zemlje zahtijeva geometriju, a katastarske i trgovačke potrebe pismo.

Nije nam nužno da analiziramo tu situaciju koliko god je zanimljiva. Važno je, naprotiv, spomenuti da se sve do pred kratko vrijeme unutar tih prošlih 12.000 godina nije desila nijedna tako bitna promjena kao upravo ta spomenuta. Još dandanas u mnogim krajevima kultura nosi bitne oznake tog agrikulturnog društva. U mnogim se zemljama zemljoradnik u načinu života bitno ne razlikuje od sumerskog seljaka. Koliko god se tokom povijesti mijenjali etnički i politički natpisi, struktura društva je u svojoj fundamentalnoj shemi ostala ista: seljak, vojnik, skriba. Ne zaboravimo uz to da su se naši oci isto tako vozili kočijom kao Tutankamon ili Asurbanipal.

Ako dakle Koncil govori o najnovijem vijeku ljudske povijesti, onda se moramo zamisliti. Radi se naime opet upravo o jednom dubokom prijelomu u ljudskoj povijesti, i to o takvom kakvoga tih zadnjih 12 tisućljeća nije bilo. Mi smo sebi toga možda premalo svjesni, jer još uvijek nemamo dosta historijske perspektive, te smatramo da promjene dolaze samo iz efemernih i kontingentnih uzroka. Danas se međutim već određeno govori o tzv. industrijskoj revoluciji (pod revolucijom se ovdje misli samo duboka promjena) isto kao što se govori o agrikulturnoj revoluciji kad se misli na gore spomenute fundamentalne promjene u početku povijesti.

No ipak, današnji prijelom u povijesti čovjeka nosi posebnu karakteristiku koja ga bitno razlikuje od svih drugih takvih prijeloma i revolucija.

Pogledajmo stvari malo pobliže!

Mislim da ne griješimo mnogo ako ustvrdimo da je stvar počela od skolastike i njezine metode. U njoj se oblikovala mentalna disciplina stroge kritičke analize i određivanja predmeta. Nominalizam kasnije skolastike usmjerio je tu kritičku naviku na razmatranje pojedinačnog predmeta osjetilnog iskustva, na prirodu. Odatle je Galilei djelomično crpio svoje inspiracije. Uvođenjem matematičkog jezika kao egzaktnog opisa tih egzaktnih opažanja proizvedena je *moderna prirodoznanstvena metoda*. Industrijska revolucija je njezin plod.

No prirodoznanstvena metoda nije neka ograničena materijalna novost kao npr. štampa, parna mašina ili umjetno gnojivo, koja bi značila samo jedan korak naprijed na polju kulture, nego je *metoda samih izuma*. Dok se sav prijašnji napredak može smatrati serijom manje ili više slučajnih pronalazaka, ovdje prvi puta imamo u ruci samu metodu kako se prave pronalasci. Usporedno s ispitivanjem prirode ide naime i tehnički napredak. Od prvih energetske mašine krajem XVIII stoljeća spopada nas prava lavina tehničkih umotvorina, koje se svjesno traže i nalaze, omogućujući daljnje prodiranje u tajne prirode. One su toliko izmijenile naš način života da se počinjemo pitati da li, uza sav napredak i dobro koje su donijele, ne ugrožavaju samu biološku i psi-

hološku bazu čovjeka. Danas je čovjek tehnički u stanju da uništi sav život planeta kojega već tisućljećima nastanjuje — i da ode na Mjesec.

Karakter industrijske revolucije ne samo da je dinamički, jer se upravo radi o revoluciji, nego je tu dinamizam svojstven samoj novosti koja ulazi u historiju čovječanstva. Motus ove revolucije nije *ad quietem* nego *ad movendum ulterius*. Priroda je podvrgnuta za službu čovjeku. Ne postoji više prirodna okolina kao regulativ ljudskog načina života; čovjek stoji sam pred djelom svojih ruku. Zato se sve više čuju glasovi i opomene koje izražavaju bojazan: kuda sve to vodi, tko će nas zaustaviti, i kakve nam sve katastrofe predstoje?

Ne kanim držati ni panegirika ni jadikovke nad tim novim prilikama. Htio sam samo upozoriti na to da je bezuvjetno potrebno da uočimo narav ove novonastale situacije da bismo mogli shvatiti karakteristiku našeg vremena. *Signum temporis*.

Gledajući s toga stanovišta, postaje nam razumljivom analiza koju donosi *Expositio introductiva* konstitucije kada govori »de spe et angore«, »de profunde *mutatis* conditionibus«, »de *mutationibus* in ordine sociali«, »de *mutationibus* psychologicis moralibus et religiosis«, »de *inaequilibriis* in mundo hodierno«, »de *profundioribus interrogationibus* generis humani.«

Kakve su prospektivne kulture u jednom takvom esencijalno dinamičkom i samo ljudskom svijetu. Koje su naše kršćanske dužnosti u tom pogledu?

Koncil karakterizira današnju kulturu slijedećim notama:

1. Važenje egzaktnih znanosti s njihovim posebnim isticanjem kritičkog suda.

2. Produbljivanje psihološkog razumijevanja ljudske aktivnosti.

3. Otvaranje razumijevanja za evolutivnu komponentu povijesti s pomoću povijesnih disciplina.

4. Niveliranje ljudskog načina života i ljudskih običaja.

5. Favoriziranje skupnog načina života industrijalizacijom, urbanizacijom i sličnim faktorima. Tu se stvaraju nove forme tzv. masovne kulture i pojavljuje novi način osjećanja, nove reakcije, i novi način potrebe slobodnog vremena.

6. Široke mogućnosti komunikacija preko sviju geografskih širina i dužina omogućuju usko sudjelovanje velikog broja ljudi na jednoj općoj kulturi.

Oslobađanje od prirodnog ambijenta, neprestano nadilaženje spiritualne sredine iz koje smo izrasli, emancipacija od tradicijom utvrđenih norma karakteristike su današnjeg vremena. To sve dovodi do toga da čovjek pojedinac postaje sebi sve više svjesnim da je on *actu* tvorac kulture. Time se naglašava autonomija kulture, a u isti mah izriče odgovornost pojedinog kulturnog radnika prema čitavoj ljudskoj zajednici što se tiče izgradnje jednoga i boljega svijeta.

Taj osjećaj, ta svijest autonomije i odgovornosti u kulturnoj djelatnosti od prvotne su važnosti za spiritualnu i moralnu zrelost čovjeka. Tu nastaje novi humanizam čija je bitna nota odgovornost prema braći ljudima i prema povijesti.

Kulturna situacija nije, međutim, ni laka ni jednostavna. Ona je naprotiv puna nutarnjih napestosti i neizjednačenosti. Ritam je promjene često prebrz i obilje dojmova toliko da ne uspijevamo uvijek probaviti sadržaje, povezati organički staro s novim i tako osigurati mirniju budućnost jednog u biti ljudskog duhovnog života.

Koncil zato govori o teškim problemima moderne kulture.

Uska komunikacija različitih kultura, koja bi trebala biti na zajedničku korist, prelazi često u vanjsku participaciju na svim novostima i ludostima gdje god se one desile na kugli zemaljskoj. Time se razaraju autohtoni oblici kulture, razara se tradicija, tj. stara duhovna domovina čovjeka, a da mu se često ništa adekvatna ne daje u zamjenu. Time propada polako i sama etnička zajednica.

Postoji dakle pitanje kako se može raditi na proširenju kulture a da se ne ugroze vrednote tradicije. Problem se postavlja posebno akutno tamo gdje treba spajati tehničko-znanstvene doprinose — koji se danas svom silom nameću — s klasičnim humanističkim tradicijama.

Postoji pitanje sinteze materijala. To je možda jedan od najtežih zadataka. Prošlo je vrijeme sumâ i polihistorâ. Danas možemo samo s nostalgijom misliti na jednu sa sviju strana cjelovitu i zaobljenu sliku svijeta koju je posjedovao srednji vijek. Danas je sve to rastrgano i podijeljeno na bezbroj disciplina i kompetencija s posve različitim metodama i pojmovnim arsenalima. Gdje je tu jedinstvo koje bi bilo prikladno za kontemplaciju?

Zatim: kako se može kultura raznijeti u šire slojeve puka kad su pojedine grane znanosti tako specijalizirane da ih tek nekolicina učesnjava može adekvatno misliti?

I napokon: kako se mogu ostvariti zahtjevi autonomije kulture a da se kod toga ne svrši u jednom posve ovozemaljskom ili poganskom humanizmu?

Nije moguće dati direktiva ni recepata za rješenje svih tih problema. Po svoj prilici neki od njih nisu u dogledno vrijeme ni rješivi budući da tokom vremena postaju sve akutniji. Nije vjerojatno da bi se kulturno jedinstvo svijeta moglo provesti na svim linijama. Izgleda da ćemo se i tu morati zadovoljiti s konstatacijom naših granica i pozitivno prihvatiti jedno pluralističko shvaćanje.

Sigurno je od svega jedino to da svi naponi oko napretka kulture moraju ići u smjeru izgradnje cjelovitosti ljudske osobe unutar jednog ispravnog reda: da se ljudi osposobe da budu dorasli svojim dužnostima, pogotovo što se tiče rada oko jedne sjedinjene, bratske, ljudske obitelji. To vrijedi, naravno, u prvom redu za same kršćane.

Druga sekcija 2. glave konstitucije donosi neke principe koji nam trebaju poslužiti u nastojanju oko pravilne suradnje u kulturnom radu.

Sigurno je da kršćaninu boravak na ovom svijetu nije ni posljednja mogućnost ni posljednji cilj: on mora »*quae sursum sunt quaerere et sapere*« (Kol 3,1—2). No time upravo raste važnost njegove suradnje na izgradnji jednog doista humanog svijeta. To je lako shvatljivo. Time što mu je dana mogućnost da bude sin Božji (*potestatem filios*

Dei fieri... Iv 1,12), na njemu je da sinovski realizira savršenost Božjeg djelovanja, djelovanja Oca koji daje svoje sunce dobrima i zlima i kišu pravednima i nepravednima (Mt 5, 45) te da tako svoj cilj ostvari služeći Kristu u njegovoj i svojoj braći. Kulturno nastojanje kršćanina nije dokono ispunjavanje slobodnog vremena u čekaonici jednog eshatološkog kolodvora, nego zapovijed Božja. Dok naime kršćanin vrši svoju kulturnu zadaću u svijetu, on surađuje u stvaralačkom činu s Bogom. Čovjeku je dano da sebi zemlju podvrgne. No on tim samim djelovanjem usavršava i razvija svoje vlastite sposobnosti. Produktom svoga rada izvršuje Kristovu zapovijed djelotvorne ljubavi prema bližnjemu.

Filozofija, povijest, matematičke i prirodoslovne discipline, umjetnosti mogu — kaže dokumenat — vrlo mnogo doprinijeti da se čovječanstvo podigne do sfera istine, dobrote i ljepote, i da tako dođe do dublje spoznaje Božanske Mudrosti. Čovjek se danas u mnogim krajevima oslobodio veza tegobna rada kojim je morao teško zbrinjavati svoje elementarne životne potrebe. Danas rade za nas mašine. Oslobođen životinjske obuzetosti oko samoodržanja, čovjek će lakše svoj duh upraviti kontemplaciji i kultu Stvoritelja. Bit će mu lakše da i po milosti povjeruje Riječi Božjoj koja je, kako kaže tekst, prije utjelovljenja bila u svijetu »pravo svjetlo koje obasjava svakog čovjeka« (Iv 1, 9—10).

Postoji, istina, opasnost da se prirodoslovna metoda baš radi svog ogromnog uspjeha, koji je dostatno dokumentiran današnjom tehnikom, shvati kao isključiva mogućnost stvarne spoznaje. Time se ulazi u izvjesni agnosticizam i pozitivizam, tj. čovjek se zadovoljava isključivo tehničkom praksom te zanemaruje svako daljnje nastojanje oko istine i dublje spoznaje. No taj negativni fenomen — kaže dokumenat — ne proizlazi nužno iz same moderne kulture, tako da bi i ona u biti bila samo operativna i time negativna. Naprotiv, mi ne smijemo izgubiti iz vida temeljne pozitivne note te kulture, a te su:

1. nastojanje oko znanosti i oko egzaktne formulacije istine,
2. nastojanje oko zajedničkog rješavanja tehničkih zadataka (teamwork),
3. osjećaj internacionalne solidarnosti među stručnjacima,
4. svakim danom sve dublja svijest odgovornosti prema potrebama čovjeka,
5. nastojanje oko podizanja standarda života ekonomski slabije razvijenih zajednica.

Sve se ove pozitivne note svrstavaju u smjeru kršćanskog poimanja zajednice i suradnje u njoj te se mogu shvatiti kao priprava na primanje riječi Božje i na praksu Evanđelja(57).

Postoji naime uska veza između Evanđelja i kulture. Bog je u svojoj objavi uvijek govorio jezikom dotične epohe i služio se kulturnim tekovinama dotičnog naroda. Isto tako i Crkva. Živeći u različitim kulturnim područjima, upotrebljava elemente tih kultura da bi saopćila svoju nauku. No tu se baš očituje da Crkva nije nužno vezana ni s

jednom od partikularnih kultura ili etničkih grupa nosilaca tih kultura. Ona posjeduje svoju vlastitu tradiciju i svoju misiju pa se može uspješno spojiti sa svakom kulturom na obostranu korist. Ova nam se konstatacija čini posebno važnom. Ne može se naime a priori reći koji su elementi zapadne kršćanske kulture ukoliko je baš zapadna doista univerzalne vrijednosti. Da je taj princip nezavisnosti Crkve od partikularnih kultura u prijašnjim stoljećima bio dostatno uvažen, izgledale bi danas naše misije sasvim drukčije.

S druge strane, Evanđelje vrši duboke promjene u mentalitetu i moralnom držanju onih koji ga primaju i doista u život provode. Time je Crkva već svojom specifičnom misijom nadasve važan kulturni faktor. Dodajemo da se ta njezina uloga sve više osjeća u ovo naše, današnje vrijeme kada čovjek posjeduje apsolutna sredstva razaranja. Tu još samo duh Evanđelja može spasiti čovječanstvo od čina koji vodi u totalnu propast.

Stav Crkve prema kulturi je dakle fundamentalno pozitivan. No kako da se usklade različiti elementi u nastojanju oko kultiviranja čovjeka?

Kultura služi integralnom formiranju ljudske osobe na dobro zajednice i čitavog ljudskog društva. Potrebno je dakle u odgoju prije svega svratiti pažnju na esencijalne osobne kvalitete čovjeka. Potrebno je uzgajati sposobnosti jednog personalnog prilaza stvarima, tj. smisao divljenja, poštovanja i uvažavanja vrijednosti predmeta, sposobnost unutarnjeg razumijevanja i kontemplacije. Isto je tako potrebno raditi na formaciji *personalnog* suda, na odgoju religioznog smisla, moralne i socijalne odgovornosti. Budući da kultura proizlazi neposredno iz racionalnog i socijalnog karaktera čovjeka, ona traži dužnu slobodu da bi se mogla razviti i po svojim principima i unutar svojih prava. Ona, unutar ciljeva »boni communis« i fundamentalnih osobnih prava pojedinaca i zajednice, uživa u nekom smislu pravu nepovredivost.

Već je I vatikanski koncil deklarirao da postoji dvostruki red spoznaje, tj. red naravnih spoznaja i red objavljene istine. Time se znanoštimama priznala prava autonomija unutar granica vlastite metode i predmeta. Zato svakom čovjeku pripada, unutar po sebi razumljivih granica moralnog reda i općeg dobra, pravo da slobodno istražuje istinu, da svoje mišljenje slobodno izražava i divulgira te da prakticira bilo koju granu umjetnosti. Isto tako svatko posjeduje pravo na informaciju o javnim tekućim događajima. Javnoj vlasti je dužnost ostvariti uvjete kako bi se kultura mogla širiti i rasti. Ona međutim ne smije određivati karakter te kulture. Isto tako kultura ne smije služiti samo kao sredstvo političkim ili ekonomskim silama (59).

Nakon sekcije o općim principima o ispravnoj kulturnoj djelatnosti Koncil uzima u obzir posebno sadašnji čas i njegove prijeko potrebe: »*De quibusdam urgentioribus christianorum muneribus circa culturam*«. Tu se ponajprije deklarira da je urgentna zadaća kršćanina da poradi na tom da se svakome prizna pravo na kulturu i da se sve učini da se to pravo i ostvari; da se talentiranijima dadne prilika da koriste svoj talenat i da u društvu dođu na mjesta gdje mogu više koristiti za-

jednici. Potrebno je također proraditi na tom da ljudi postanu svjesni svoga prava na kulturu; isto tako da budu svjesni da imaju dužnost da se brinu oko vlastite i tuđe naobrazbe. Uvjeti rada na radnim mjestima neka budu takovi da se radnicima i seljacima omogućí odgovarajućí stupanj naobrazbe. Žene već u velikom broju sudjeluju oko kulturnih zadaća. Potrebno je da posve zauzmu mjesto koje im ovdje po njihovim posebnim talentima pripada (60).

Jedan od disperatnih problema današnje kulture jest njezina raspršenost u formi različitih specijalizacija. Univerzalni tipovi učenjaka kako ih je dala renesansa ili još XVII stoljeće, danas se jedva mogu pomišljati. No ta materijalna nemogućnost jedne univerzalne sinteze svega znanja u cjelovitu sliku svijeta ne dispencira nas od dužnosti da u tom smjeru barem radimo. Razvitak osobe znači totalitet, i nikakva specijalizacija — koja je, istina, često gotovo neizbježiva i potrebna — ne može nadoknaditi ono što je zanemareno s obzirom na tu cjelinu. No tu se još uvijek pružaju različite mogućnosti nadopune. Ponajprije u samoj obitelji, koja daje temelje jednom zaokruženom odgoju. Postoje zatim obilne mogućnosti preko knjiga, radija, televizije i sl. da se dođe do jedne potpunije personalne kulture. Čovjek danas često raspoláže s mnogo slobodnog vremena, pače i onaj siromašniji. Tu ima mjesta za različite individualne i kolektivne forme harmoničnog razvitka duha i tijela: turizam, sport, klubovi s različitim ciljevima i kulturnim djelatnostima. Kršćani neka nastoje da te forme i manifestacije budu prožete kršćanskim duhom. Sve to nastojanje oko kulture, tj. oko harmoničnog, što boljeg i što potpunijeg razvitka ljudske osobe, ne može donijeti ploda ako te djelatnosti nisu svjesno usmjerene prema cilju, tj. ako se ne postavlja pitanje što je zapravo svrha te naobrazbe i kulture.

Posljednja je od urgentnih zadaća o kojima govori dokumenat, potreba povezanosti ljudske civilne kulture s kršćanstvom i kršćanskim životom. Crkva je tokom povijesti vrlo mnogo uradila za kulturu i nitko joj toga rada i uspjeha ne može ozbiljno poricati. No s druge strane — kaže dokumenat — iskustvo nas uči da usklađivanje profanih nauka i kršćanske doktrine, iz različitih vanjskih razloga, nije uvijek bilo lako.

Te teškoće sinteze jedne na osnovi znanosti izrađene slike svijeta s kršćanstvom *ne donose* nužno štete samom vjerskom životu. Zato je, možemo reći, krivo ako te teškoće a priori negiramo i zatvaramo oči pred problemima. One naprotiv mogu potaknuti ljudski razum da dođe do točnijeg i višeg poimanja vjerskih istina — kaže dokumenat. Novija istraživanja i nalazi znanosti, povijesti i filozofije iznose na svjetlo nove probleme, koji vrše svoj utjecaj i na praksu, pa se zato i od teologa traži da se tim problemima posvete i da povedu nova istraživanja. Koncil stoga poziva teologe da bi se unutar metode i potreba svoje vlastite znanosti angažirali da nađu što bolji način kako bi crkvenu doktrinu saopćili ljudima svoga vremena: »Drugo je naime« — kaže br. 62 — »sam poklad vjere ili istine, a drugo je način na koji se kazuju, no s istim smislom i s istim značenjem«.

Na tom polju nam predstoji mnogo rada i truda. Danas ne postoji jedna jedinstvena slika svijeta pa različite grupe ljudi zajedničkih znanstvenih ili radnih interesa govore bezbroj dijalekata i žargona. Svaka od tih grupa posjeduje svoj arsenal pojmova i predrasuda, uzima riječ u nekom posebnom značenju, tako da čovjek dobiva kadikad dojam kao da prisustvuje debati među gluhima. Usprkos gotovo nevjerovatno efikasnim tehničkim sredstvima komunikacije, komunikacija duhova jest od najtežih modernih problema.

Zato Koncil traži da se u pastoralnoj praksi ne primjenjuju samo teološki principi, nego da se upotrijebe plodovi profanih znanosti, u prvom redu rezultati psihologije i socijologije, tako da vjernici dođu do čišćeg i zrelijeg vjerskog života.

Na svoj način su literatura i umjetnost od velike važnosti za Crkvu. One su naime ogledalo u kojem se odrazuje slika koju suvremeni čovjek ima sam o sebi. Potrebno je nastojati da umjetnici osjete da Crkva priznaje njihov rad i da tako unutar prave slobode lakše dođu u dodir s krašćanskom zajednicom. Crkva zauzima pozitivan stav prema modernoj umjetnosti i daje joj mjesto u službi Božjoj ukoliko se prilagođuje liturgijskim propisima i podiže misao k Bogu.

Od vjernika se posebno traži da žive što uže povezani s ljudima svoga vremena i da nastoje shvatiti njihov način mišljenja i osjećanja. Neka vjernici povežu s kršćanskim životom poznavanje novih znanosti, mišljenja, pronalazaka, tako da religiozna kultura i moralna čvrstoća napreduju paralelno s poznavanjem znanosti i tehničkim umijećem. Na taj će način *moći oni sami sve stvari* pod kršćanskim vidikom ispitivati i tumačiti.

Nastavni kadar po sjemeništima i univerzitetima ima nastojati oko kontakta s drugim znanostima i ljudima suvremenog svijeta, baš da bi se tom svijetu moglo govoriti u suvremenom jeziku.

Stav Crkve prema kulturi današnjice nije dakle negativan. Naprotiv, urgira se u više navrata da imamo tražiti kontakta i zanimati se za sve što je danas doista živo. To su veliki i teški zadaci. No mi nismo kod toga sami, jer je svijet ionako umnogome razderan i mnogi su te razderanosti potpuno svjesni. Naše nastojanje će baš utoliko naići na više razumijevanja ukoliko nismo sami koji tražimo. Razumljivo je da će kod tog traženja biti i neke izvjesne mjere lutanja — što je nužno povezano s traženjem — no Crkva računa s tim rizikom. Važna je prije svega iskrenost, doista dobra volja i pravi osjećaj odgovornosti prema svojim, tj. disciplina. No kod toga moramo biti doista aktivni. Kaže se u logici: Petar, dok spava, ne griješi. No ima slučajeva kad je i samo spavanje grijeh.

Crkva smatra današnjega čovjeka punoljetnim ili, ako on to još nije, smatra da mu je dužnost da to bude. Time je i naš odnos prema čovjeku određen. Moramo poštivati njegovu samostalnost i slobodu, njegove duhovne potrebe i probleme. U vremenima stalnije društvene strukture postojala su za čovjeka, u strogoj hijerarhijskoj ljestvici društvenih funkcija, određena fiksna mjesta sa svojim propisanim činima. Osposobiti čovjeka za jedno takvo mjesto moglo se i dresurom, jer je

on na koncu konca imao raditi samo ono što se na tom mjestu ionako uvijek radilo. Danas je takva metoda posve nedostatna, da ne kažemo nedostojna. U vremenu koje se neprestano mijenja čovjek može biti samo onda doista efikasan ako je gospodar svojih čina. To pak pretpostavlja slobodu i odgovornost, dakle osobu.

Što se pastoralnog rada tiče, prošla su vremena kad je čovjek bio prva inteligencija u selu već time što je znao pisati. Postoji neprestana potreba da svećenik svoj, ponekad — iz različitih razloga, mršavi studij upotpuni, i to ne samo s teološke strane nego i u smislu jedne kultivirane cjeline duha. I radi sebe samoga i radi drugih. Često to neće biti moguće u tolikoj mjeri da bi mogao ući i u svijet specijaliste. Tu će on morati biti ponizan i priznati svoje granice. Arogancija i apriorno omalovažavanje svega što ne razumijemo ne stvara simpatija i ne gradi mostova do duša. No baš na tom polju specijalizacije, gdje su naše sile nedostatne, pruža se mogućnost da po želji Koncila angažiramo laike i tako ih zainteresiramo i za naš rad.

Moramo dakle učiti razgovarati s ljudima. Kod toga je najvažnije da budemo otvoreni za svaku dobru misao, za svaku pobudu, za sve što je živo, aktuelno, suvremeno, iskreno ljudsko.

Za naš temeljni stav prema svijetu mislim da vrijedi ono što je sv. Otac rekao pred Ujedinjenim nacijama: Moramo se naviknuti da mislimo čovjeka na jedan nov način, na novi način također život ljudski u zajednici, napokon na jedan nov način putove povijesti i sudbinu svijeta.

SUMMARIUM

Post quasdam considerationes historicas introductorias quoad statum hodiernum culturae datur expositio doctrinae Concilii *De culturae progressu rite promovendo* quae continetur capite II Constitutionis pastoralis *De Ecclesia in mundo huius temporis*.